SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Son 8 Jild 4

2024

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V4I8Y2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 8 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймахамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ҳодим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, "Tashkent International University of Education" халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Рахман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна - педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васила Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Карамаддиновна – психология фанлари доктори, доцент,

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович –сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич –сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
4-jild, 8-son (Avgust, 2024). -468 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Бегамова Насиба Холмурзаевна
МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА АГРАР СОҲА ХОДИМЛАРИНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШДА ХАЛҚАРО ҲАМКОРЛИКНИНГ РОЛИ (ЎЗБЕКИСТОН ЖАНУБИЙ ВИЛОЯТЛАРИ МИСОЛИДА) 11-19

Насиратдинов Сапар Жеткербай-улы
ЭТНОГРАФИК ТАДҚИҚОТЛАРДА ФОТОГРАФИЯНИНГ ЎРНИ 20-25

Нарманов Феруз Асфандиёрович
ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ЖАЛОЛИДДИН МАНГУБЕРДИ ҲАЁТИ ВА ФАОЛИЯТИНИНГ ЎҚИТИЛИШИ 26-30

Rustamov Ilxomidin
“O‘ZBEKISTON - 2030” STRATEGIYASI – XALQ STRATEGIYASI (YANGI O‘ZBEKISTON TARIXI) 31-34

Normo’minov Aziz
O‘ZBEKISTONLIK SPORTCHILARINING PARAOLIMPIYAMUSOBAQALARIDAGI ISHTIROKI 35-39

Turdiboyeva Gulmira
VOYAGA YETMAGANLAR HUQUQBUZARLIGIGA QARSHI KURASH BO‘YICHA TARG‘IBOTLAR SAMARASI 40-44

Xamidova Shoira Rasulovna
PARASPORT TURLARI VA ULARNING QONUNIYATLARI 45-51

Ахмедов Жасурбек Зокиржонович
МАДАНИЯТШУНОСЛИК ВА НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОС ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ ФАОЛИЯТИ ТЎҒРИСИДА 52-54

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Raximov To‘xtabek Jumaboyevich
KICHIK BIZNES KORXONALARINING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHGA TA’SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI 55-60

Allaberganov Xushnud Allamberganovich
TASHQI SAVDO SALOHIYATINING MINTAQA IQTISODIYOTIDA TUTGAN O‘RNI 61-68

Амбарцумян Анастас Алексеевич
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ТРАНСПОРТНЫЕ КОРИДОРЫ: СИНЕРГЕТИЧЕСКАЯ ВЫГОДА И ПОИСК РЕШЕНИЯ НЕПРОСТЫХ ЗАДАЧ 69-81

Baqoeva Dilfuza
SANOAT KORXONALARIDA SOTUV TIZIMINING OLIB BORILISHI, MOHIYATI VA YO’NALISHLARI 82-86

Adilov Mirkomil Miralimovich
TIJORAT BANKLARI KREDIT QO’YILMALARINING MANBALARINI TAKOMILLASHTIRISH 87-93

Donayev Sheroli Burxonovich
DON MAHSULOTLARI KORXONALARIDA RIVOJLANTIRISH ASCENT STRATEGIYASINING AHAMIYATI 94-101

Кахаров Жасур Абулқосимович
ГАСТРОНОМИЯ ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 102-109

Рахмонов Шухрат Шавкатович
ТУРИСТИК МАҲСУЛОТ ДИВЕРСИФИКАЦИЯСИНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ 110-117

Sherov Alisher Bakberganovich
OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYALASHTIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI 118-129

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Tag'oyeva Dilnavoz Narziqulovna
MAHMUDXO'JA BEHBUDIY MA'RIFATPARVARLIK G'OYALARI VA ULARNING IJTIMOIY-AXLOQIY MUNOSABATLARDAGI KONSTRUKTIV MOHIYATI 130-135

Muhamedov Asror
G'ARB RENNESANSIGA TURTKI BO'LGAN OMILLAR 136-145

Aripova Zulfiyaxon Salijanovna
HOZIRGI ZAMONDA ETIKA VA ESTETIKANI O'QITISHNING AMALIYIJTIMOIY AHAMIYATI 146-151

Abdumalikov Abdulatif Abidjanovich
INSONNING TABIATGA NOOSFERAVIY MUNOSABATINI YUKSALTIRISH ZARURIYATI 152-156

Xolmatov Uchqunjon Xamidullayevich
AXBORIY-PSIXOLOGIK VA MADANIY TAHDIDLAR SHAROITIDA MILLATLARARO TOTUVLIK VA HAMJIXATLIKNI TA'MINLASHNING TA'LIMIY-TARBIYAVIY VAZIFALARI 157-162

Шоназаров Жамшид Шуҳратович
ЖАДИДЛАР ҒОЯЛАРИ ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИ БИЛАН ҲАМОҲАНГ 163-168

Xo'janova Tamara Jo'raevna
YANGI O'ZBEKISTONDA YOSHLARINI AXBOROT URUSHI DAVRIDA MAFKURAVIY TAJOVUZLARDAN ASRASH OMILLARI 169-174

Quchqorov Javlon Suyundik o'g'li
MILLIY G'OYA VA DEMOKRATIK O'ZGARISHLAR DIALEKTIKASIGA MADANIY HODISALAR SIFATIDA QARASH 175-179

Muxtorova Tutixon
GLOBALLASHUV JARAYONLARIGA FALSAFIY YONDASHUVLARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI 180-186

Rahmonova Mavluda Abdusamadovna
ABDURAUF FITRATNING "OILA" ASARIDA JAMIYAT MA'NAVIY-AXLOQIY RIVOJIGA DOIR QARASHLARI TAHLILI 187-194

Pirnazarov Nurnazar
TANA, RUX VA MA'NAVIYATNING INSON BORLIG'IDAGI AKS ETISHINING FALSAFIY TAHLILI 195-201

Ismailov Dilshod Baxriddinovich
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATCHILARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING MA'NAVIY-AXLOQIY SEGMENTI:KOMPARATIV YONDASHUV 202-209

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Yuldoshova Shaxnoza Azimboyevna
RAY BREDBERI VA ISAJON SULTON ASARLARIDA MA'RIFATPARVARLIK MOTIVLARI TALQINI 210-216

Bozorbekov Ahmadbek
O'ZBEK TERMINOLOGIYASIDA TEXNIK, ZAMONAVIY LOGISTIKA SOHASIDAGI TERMINLARNING YASHALISH MODELLARI VA PARADIGMATIKASI 217-230

Xamrayev Fozilbek Yo'ldoshevich
ZAMONAVIY O'ZLASHMALARNI MILLIYLASHTIRISHDA O'ZBEK TILINING TARIXIY ZAXIRA MANBALARIDAN FOYDALANISH 231-236

O'tebaeva Dilbar
TURKIY TILLARGA UMUMIY BO'LGAN EKOLOGIK ATAMALAR 237-242

Asqarova Shaxnoza Kamolidinovna
EPIK KLISHELAR HAMDA ULARNING INGLIZ VA NEMIS TILLARIDAGI TALQINI ("ALPOMISH" DOSTONI MISOLIDA) 243-247

Kadirova Zaynab Bakoyevna
INGLIZ TILIDAGI REKLAMANING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI 248-252

Allaberganova Nilufar Matnazar qizi
QOFIYA ASOSLARIDAGI MATNLARNING LINGVOKOGNITIV XUSUSIYATLARI 253-256

Nabiyeva Rushana Jamol qizi
OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI NOMLARI LEKSIK-SEMANTIK GURUHINING MA'NOVIY GURUHLARI VA ULARDA YANGI O'ZLASHMALARNING ISHTIROKI HAQIDA 257-262

To'rayeva Iroda Sheramatovna
FOLKLORIZMLAR TIZIMIDA ETNOGRAFIK FOLKLORIZMLARNING O'RNI VA SPETSIFIKASI 263-268

Qodirova Munisa Erkinjon qizi
BADIIY MATNDA QO'LLANILGAN SAN'ATGA OID TERMINLARNING LEKSIK TIPOLOGIYASI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA) 269-272

G'aniyeva Nozanin G'ayratovna
MARKAZIY OSIYODA JADID AYOLLARINING PATRIARXAL TUZILMALAR VA MUSTAMLAKACHILIK ZULMIGA QARSHI CHIDAMLILIGI VA QARSHILIGI 273-277

Zaripova Dilfuza Baxtiyorovna
TURKIY ADABIYOTDA "IBROHIMI ADHAM" QISSALARI TAHLILI 278-284

Eshniyazova Maysara Beknazarovna
ALISHER NAVOIYNING "ARBA'IN" ASARIDAGI HADISLAR BAYONIDA G'OYAVIY-BADIIY IFODA MUKAMMALLIGI 285-292

Raxmonova Dildora Mirzakarimovna
O'ZBEK JADID ADABIYOTIDA OVRUPO MADANIYATI TALQINI 293-298

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna
MARKAZIY OSIYO DAVLATLARI HUQUQIY TIZIMLARIDA KODEKSLASHTIRISH JARAYONINING AYRIM NAZARIY-HUQUQIY MASALALARI 299-306

Узакова Гўзал Шариповна
ШАҲАРЛАР ВА БОШҚА АҲОЛИ ПУНКТЛАРИДА АТРОФ МУҲИТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШНИНГ ЭКОЛОГИК-ҲУҚУҚИЙ ТАЛАБЛАРИ 307-325

Пулатова Нодирахон Собиржоновна
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ УСТРАНЕНИЯ СУДЕБНЫХ ОШИБОК В ОБЕСПЕЧЕНИИ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА 326-332

Nizamatdinov Kayrat Keunimjaevich
MOBIL ALOQA XIZMATI KO‘RSATISHDA MILLIY ALOQA OPERATORLARINING FAOLIYATINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNI TAKOMILLASHTIRISH 333-341

Абдурахманова Нодирахон
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ОНЛАЙН АРБИТРАЖАХ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ 342-345

Bokiyev Jahongir Nurmatjon o‘g‘li
TA’LIM OLISH HUQUQINING GENEZISI HAMDA UNING YURIDIK TABIATI 346-356

Madiyev Faxriddin Xoshim o‘g‘li
SHAXSIY HAYOT DAXLSIZLIGI HUQUQINI TA’MINLASH MASALALARI 357-368

Утапов Фурқат
ИНДИВИДУАЛЛАШТИРИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА ТОВАР БЕЛГИСИНИНГ ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИ 369-374

Dilboboyev Nozimbek Shavkat o'g'li
XALQARO VA MILLIY DARAJADA INVESTITYA QONUNCHILIGINING RIVOJLANISH TENDENSIYASI 375-381

Назарова Марҳабо
ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА И РАЗВИТИЕ ЖЕНСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ 382-386

Абулхайров Рустамхон Ибодуллаевич
ПОРТЛАШ СОДИР БЎЛГАН ЖОЙНИ КЎЗДАН КЕЧИРИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ МАСАЛАЛАРИ 387-400

Абдусамиева Дилрабо Абдувахоб кизи
ВОПРОСЫ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ БЫВШИХ ОСУЖДЕННЫХ В НЕКОТОРЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТАХ 401-406

Abdikhakimov Islombek
LEGAL RELATIONS AND STAKEHOLDERS IN QUANTUM TECHNOLOGIES REGULATION: A COMPREHENSIVE ANALYSIS OF GOVERNANCE FRAMEWORKS 407-412

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Djabbarova Nilufar Baxtiyarovna
TALABA-QIZLARDA LIDERLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA FALSAFIYPEDAGOGIK YONDASHUVLARNING ROLI 413-417

Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich
BOʻLAJAK REJISSYORLARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI ADABIY ASARLAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHDA DEBYUT MASHGʻULOTLARINING AHAMIYATI 418-423

Kurbanova Shukurjon Yeldashbayevna
HOFIZ XORAZMIY DIDAKTIK QARASHLARINI OʻRGANISHNING HOZIRGI HOLATI 424-429

Ismoilova Shodiyaxon Xusanboy qizi
NEMIS TILIDAN KEYIN INGLIZ TILI OʻRGANISH JARAYONIDA FONETIK INTERFERENSIYANI YUZAGA KELTIRUVCHI OMILLAR 430-435

Salimov Ma’ruf Eshdovlat oʻgʻli
OʻQUVCHILARNI VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI 436-439

Палванова Умида Бахрамовна, Тургунов Собитхон Ташпулатович, Якубова Азада Ботировна
ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ ОБУЧЕНИЕМ СТУДЕНТОВ НАВЫКАМ ОКАЗАНИЯ ПЕРВОЙ ПОМОЩИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА 440-444

Rasulova Fotima Farxotovna
O’QUVCHILARNI IJODIY FIKRLASHGA YO’NALTIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY YO’NALISHLARINING ILMIY TAHLILI.. 445-450

Saidxoʻjayev Muhammadxoʻja Ma’rufxoʻja oʻgʻli
YOSHLARNI MA’NAVIY-MA’RIFIY TARBIYALASHDA IJTIMOIY - PEDAGOGIK OMILLAR VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO’LLARI.. 451-456

Utepbergenov Aydos Janabayevich
SAHNA NUTQI O’QITISHNING O’ZIGA XOS JIHATLARI 457-461

Nozima Muqimovna Hamdamova
MAJBURIY FANLARDAN TALABLARNING KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA GRAFIK DASTURLARIDAN FOYDALANISH.. 462-467

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 4 | Issue 8 | 2024
ISSN Online: 2181-1342

Received: 30 July 2024
Accepted: 5 August 2024
Published: 15 August 2024

Article / Original Paper

TEACHING THE LIFE AND ACTIVITY OF JALALIDDIN MANGUBERDI IN THE EDUCATIONAL SYSTEM

Narmanov Feruz Asfandiyorovich
Samarkand State University named after Sharof Rashidov

Abstract. The article provides information about the results of the study of the activities of Jalaliddin Manguberdi, one of the princes of the Khorezmshahs, a great statesman and commander of the Middle Ages, during the years of independence and his teaching at the educational level. The historical processes associated with Jalaliddin Manguberdi's activities, his leadership skills, patriotism and devotion to his homeland are analyzed in the example of school textbooks published during the years of independence.

Keywords: historical memory, national hero, warlord, statehood, historical analysis, independence.

ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ЖАЛОЛИДДИН МАНГУБЕРДИ ҲАЁТИ ВА ФАОЛИЯТИНИНГ ЎҚИТИЛИШИ

Нарманов Феруз Асфандиёрович
Шароф Рашидов номидаги Самарқанд давлат университети

Аннотация. Мақолада ўрта асрларнинг йирик давлат арбоби ва саркардаси Хоразмшоҳлар давлатининг сўнгги ҳукмдори бўлган Жалолиддин Мангуберди фаолиятининг мустақиллик йилларида ўрганилиши натижалари ва унинг таълим босқичларида ўқитилиши билан боғлиқ маълумотлар ёритиб берилади. Жалолиддин Мангуберди фаолияти билан боғлиқ тарихий жараёнлар, унинг саркардалик қобилияти, ватанпарварлик ва ўз она юрти учун кўрсатган фидойиликлари мустақиллик йилларида нашр этилган мактаб дарсликлари маълумотлари мисолида таҳлил қилинади.
Калит сўзлар: тарихий хотира, халқ қаҳрамони, саркарда, давлатчилик, тарихий таҳлил, мустақиллик.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I8Y2024N03

"Жалолиддин Мангуберди — буюк саркарда бобомиз,
миллатимизнинг фахр-у ғурури".
Ш.М.Мирзиёев

Мамлакатимиз мустақилликни қўлга киритганидан кейинги даврда юртимиз, халқимиз тарихини чуқур ўрганиш, уни илмий асосда миллий истиқлол ғояси асосида ҳаққоний тадқиқ этиш, буюк саркарда ва қомусий олимлар бўлган аждодларимиз фаолияти тарихи илдизларини очиб бериш республикамиз маданий, маънавий ҳаётидаги асосий масалалардан бирига айланди. Тарихдан маълумки, ҳар бир халқнинг ўз қаҳрамонлари бўлади. Бу қаҳрамонлар ватанни севиш, уни ардоқлашда ибрат ва ғурур рамзи саналиб, ўз юртининг тинчлиги, озодлиги, тараққиёти йўлида кураш олиб бориш учун туртки бўлиб хизмат қилади. Ватан озодлиги йўлида жон

фидо қилган довюрак саркарда Жалолиддин Мангуберди тарихда ўчмас из қолдирган ана шундай миллий қаҳрамонлардан биридир.

Аммо собиқ совет давлати ҳукмронлиги даврида тарихий шахсларни холис ўрганиш ва улар ҳаиқдаги тарихий маълумотларни оммалаштиришга йўл қўйилмади. **М**устақиллик йилларига қадар бўлган даврда Ўзбекистон тарихини ўрганиш жараёнида профессор Ҳ.Зиёев таъкидлаганидек “Спитамен, Темур Малик, Жалолиддин, Маҳмуд Торобий ва Сарбадорлар бошчилигидаги чел эл босқинчиларига қарши олиб борилган умумхалқ курашларининг тарихини ёзишга қўл урилмади. Натижада, она юртимиз мустақиллиги учун жонини фидо қилган кўп минглаб кишиларнинг қадр-қиммати ўрнига қўйилмаган эди” [1].

Натижада мустақилликнинг дастлабки йилларида ўз даврининг бир қатор буюк давлат давлат арбоблари, илм-маърифат фидойиларининг фаолиятини ўрганиш ишлари олиб борилди. Нафақат ўзбек давлатчилиги тарихи балки, ватан озодлиги учун курашлар тарихида ўчмас из қолдирган Жалолиддин Мангуберди фаолиятини ўрганишга бағишланган тадқиқот ишлари янги босқичга кўтарилди. Ватан озодлиги йўлида жонини фидо қилган довюрак курашчи, миллий қаҳрамон, жаҳон халқлари тарихида ўчмас из қолдирган Жалолиддин Мангуберди хотирасини абадийлаштириш мақсадида 1998 йилнинг 24 сентябрида Вазирлар Маҳкамасининг “Жалолиддин Мангуберди таваллудининг 800 йилигини нишонлаш тўғрисида”ги 408-сон қарори мазкур жараённи асословчи дастлабки меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлардан бири бўлди [2].

Шуни таъкидлаш лозимки, мустақиллик йилларида Жалолиддин Мангуберди тарихини ўрганиш борасида бирқанча тадқиқотлар яратилди. Мазкур тадқиқотларда Жалолиддин Мангуберди фаолиятининг ўз даври тарихий жараёнлари иштирокига доир масалалар янгидан-янги тарихий маълумотлар билан бойитилди.

Мустақиллик йилларида Жалолиддин Мангуберди ҳаёти ва фаолияти тарихига бағишланган илмий тадқиқот ишларининг натижаси ўлароқ бир қатор йирик илмий лойиҳалар асосидаги илмий натижалар қўлга киритилди. Шу билан биргаликда мустақиллик йилларида миллий истиқлол руҳи асосида яратилган тарихимизнинг турли даврларида кечган тарихий жараёнларни ёш авлодга етказиб бериш, уларда ватанпарварлик, ватанга садоқат, улуғ аждодларига муносиб ворис бўладиган даражада ворисийлик ҳиссини шакллантириш муҳим вазифалардан бирига айланди.

Ушбу вазифани бажаришга қаратилган чора-тадбирларнинг таркибий қисми сифатида мустақиллик йилларида олиб борилган тадқиқотлар самараси ўлароқ номлари қайта тикланган аждодларимиз ҳақидаги маълумотларнинг таълимнинг турли босқичларида таҳсил олаётган ўқувчилар учун яратилган дарсликларга киритилишини қайд этиб ўтиш мумкин. Мана шундай тарихий номлардан бири Жалолиддин Мангуберди фаолияти билан боғлиқ тарихий маълумотларни таълимнинг турли босқичлари учун нашр этилган дарсликларда акс этишидир. Жалолиддин Мангуберди фаолиятини мустақиллик йилларида нашр этилган мактаб дарсликларида келтирилган маълумотларини тарихий жараёнлар нуқтаи назаридан бир қатор жиҳатларга ажратган ҳолда таҳлил қилиш мумкин. Бунда энг асосий масалалардан бири шубҳасиз, тарихий шахс сифатида Жалолиддин Мангуберди номининг мактаб дарсликларига олиб кирилишидир.

Яъни, узоқ вақт давомида шахслар номининг тарих дарсликлари акс этишини таъқиқловчи совет даврининг “Тарих дарсларида ўтган сиёсатдонлардан кимлар ватан равнақи учун хизмат қилишгани ёки хизмат қилишга уринишгани ҳақида гапириш мумкин эмас, эътиборни фақат подшо зулми ва уларга қарши қаратилган халқ курашига бурмоқ лозим бўлади”– деган хулосалари парчаланди [3:25].

Ўзбекистон тарихининг асл тарихий маълумотлари истиқлол йилларида қайта тикланиш жараёнида Жалолиддин Мангуберди фаолияти билан боғлиқ тарихий ҳақиқатлар 90-йилларнинг иккинчи ярмидан нашр этила бошлаган мактаб дарсликларида келтирила бошлаган эди.

Мустақиллик йилларида нашр этилган мактаб дарсликлари таҳлили шуни кўрсатадики, Жалолиддин Мангуберди номи ва сиймосининг мактаб дарсликларидаги маълумотлар Ўзбекистон ҳукумати томонидан Жалолиддин Мангуберди таваллудининг 800 йиллигининг 1999 йилда кенг нишонланиши унинг ҳақидаги тарихий далил ва маълумотларнинг янада кенгайиши билан мактаб дарсликларидаги салмоғининг ҳам ошиши учун хизмат қилган эди. Мактаб дарсликларида 2000 йил 30 августда “Жалолиддин Мангуберди” орденининг таъсис этилиши ҳам келтириб ўтилади [4:160].

Турли йилларда нашр этилган мактаб дарсликларида Хоразмшоҳлар давлатининг энг жасур саркардаси ҳақидаги маълумотлар янгиланиб, тўлдирилиб мазмунан бойитиб борилгани маълум бўлади. Кейинги даврларда нашр этилган мактаб дарсликларида ўқувчиларда унинг шахсий сифатлари ҳақида тасаввур ҳосил қилишга қаратилган тарихий маълумотлар ҳам ўрни олди. Жалолиддин Мангуберди яшаган давр билан замондош бўлган Шиҳобиддин Муҳамммад ан-Насафий маълумотларининг мактаб дарсликларида унинг кўриниши ҳақидаги тарихий маълумотлар сифатида олиб кирилди [5:79]. Шунингдек, сўнгги нашр этилган мактаб дарслигида Султон Жалолиддин даври тарихи билан боғлиқ манбалар ҳисобланган Ибн ал-Асирнинг “Тарих ҳақида мукаммал китоб”, Жувайнийнинг “Жаҳон фотиҳи тарихи” ва бошқа бир қатор тарихий асарлар ҳам санаб ўтилган. Бу манбаларда саркарданинг ўз даври сийратига берилган таърифларда у “Жалолиддин Мангуберди ўта ватанпарвар, моҳир лашкарбоши ва жасоратли шахс сифатида дон чиқарган эди” – тавсифланади [1:8].

Ўз даври сиёсий, ижтимоий жараёнларига доир келтириб ўтилган маълумотлар ўқувчиларда тарихий жараёнларни хронологик кетма-кетликда таҳлил қилиш, тарихий шахс сифатида сарой ва унинг атрофида юз бераётган воқеа ҳодисаларга муносабатини ўрганиш имконини беради. Яъни, Жалолиддин Мангубердининг Хоразмшоҳлар давлатига муғуллар қўшини босқинининг кириб келишидек таҳликали бир вазиятда саройда етакчиликни қўлган олишга бўлган интилиши ва ҳаракатлари ўқувчилардаги мардлик жасур ҳиссининг ривожланиши билан бирга, буюк саркарда номининг ўқувчилар тафаккурида қаҳрамон сифатида қолишига хизмат қилади. Бу эса ўқувчида мардлик, ватанга содиқлик каби жиҳатларни ёшлик давриданоқ унинг онг тафаккурида шаклланиши учун замин яратади.

Мактаб дарсликларида Жалолиддин Мангуберди фаолиятига доир фазилатлардан муҳим бир томони унинг ҳарбий саркардалик ва жанговар тайёргарлиги билан боғлиқ томонлардир. Келтирилган маълумотларда Жалолиддиннинг жангда ҳарбий тактика тарихида биринчи бўлиб душман суворийларига қарши от ёнида туриб пиёда жанг қилиш

услубини қўллаганлигидир [4]. Бу эса Султон Жалолиддиннинг ҳарбий тактида ҳам ўзига яраша билим ва салоҳиятга эга бўлганлигини кўрсатиб туради.

Шу ўринда Жалолиддин Мангуберди саркардалик қобилиятини тўла ва тушунарли очиб бериш мақсадида унинг қўшин тузилиши, қўшиннинг ўзига хос хусусиятларига доир маълумотлар акс этиши мақсадга мувофиқдир. Чунки, ўқувчи муғуллар билан кечаётган кураш тарихини ўқиётган бир пайтда Хоразмшоҳлар қўшини ҳақида ҳам аниқ тасаввурга эга бўлиши учун ёрдам беради. Сабаби турли йилларда нашр этилган мактаб дарсликларида аксарият ҳолларда Султон Жалолиддин мағлуб этган душманларининг қўшин сони ҳақида гап боради. Масалан, Парвон текислигида Шики Хутухунинг 45 минглик қўшини [6:94], Басра шаҳрида халифа Носирнинг 20 минг кишилик қўшини, 1225 йилнинг августида Гарни қалъаси яқинида гуржиларнинг 60 минг кишилик қўшини мағлуб этилгани қайд этилган [5:76].

Албатта, бундай даражадаги қўшинни мағлуб этиш учун маълум бир рақамдаги ва тайёргарликка эга бўлган қўшинга эга бўлиш лозимлиги тарихдан маълум. Мактаб дарсликларида муғулларга қарши кураш жараёнида Жалолиддин Мангубердининг Балх, Ҳирот, Марв ва Ғазна каби шаҳарларда кечган фаолияти масалаларидир. 2001 йилда нашр этилган мактаб дарслигида юқоридаги шаҳарларда саркарда Жалолиддиннинг катта кучга эга бўлган қўшин тўплаганлиги эслатиб ўтилади [7:159]. Мазкур масалада сўнгги йилларда олиб борилаётган илмий тадқиқот ишларида Жалолиддин Мангуберди қўшини сони ва тузилишига доир бир қанча янги маълумотлар эълон қилинмоқда. Хусусан, Жалолиддиннинг Синд дарёси бўйидаги жангдан кейин Ҳиндистонда тўпланган жангчилари сони 4000 га яқин бўлган [8:143]. Кўринадики, Султон Жалолиддиннинг қўшинлари миқдори айрим илмий адабиётларда таъкидланганидек катта армия кўринишига эга эмас эди. Саркардаларнинг асосий қўшиндан ажралиб чиқиб кетишлари, айрим ўринларда юз берган хиёнатлар бунга асосий сабаблардан бўлиши мумкин.

Ўзбекистон тарихида XIII аср ўзбек давлатчилигининг аҳволи, унда Хоразмшоҳлар давлатининг тутган ўрни ва давлатчилик тизимида Султон Жалолиддин ўрни ва мавқие масалаларига доир айрим маълумотлар ҳам мактаб дарсликларида келтириб ўтилади. Аммо Жалолиддин Мангуберди фаолиятига дахлдор мазкур маълумотлар айрим йиллардаги китобларда бир-биридан фарқ қилади. Яъни, 2005 йилда нашр этилган “Oʻzbekiston tarixi” мактаб дарслигида Султон Жалолиддиннинг Кавказда кучли давлат барпо этмоқчи эканлиги қайд этилади [6:94]. Жалолиддин Мангубердининг ҳокимиятга келиб тахтга эга бўлиши ҳақида 2017 йилда нашр этилган мактаб дарслигида Султон Муҳаммад Хоразмшоҳнинг 1220 йил декабр ойида вафотидан олдин ўғли Жалолиддинни тахт вориси сифатида эълон қилгани келтириб ўтилган [5:71].

Сўнгра Урганч шаҳри бой берилганидан кейин Жалолиддин Мангуберди ўзининг давлатини Шимолий Ҳиндистонда қуришга уриниб кўради. Аммо мазкур ҳудуддаги ҳукмронлиги уч йил давом этиб унинг ўзи Ироққа томон йўл олган. Шу тариқа Султон Жалолиддиннинг 1231 йилга қадар ҳаёти тинимсиз курашлар билан давом этган эди. Бир сўз билан айтганда Жалолиддин Мангубердининг тарихий шахс сифатида тарихда қолдирган номи ва тутган ўрни ўз даврида кечган тарихий жараёнларга нисбатан олиб қараганда доимо тадқиқ ҳамда таҳлил этилувчи асосий мавзулардан биридир.

Хулоса қилиб айтганда, Жалолиддин Мангуберди фаолиятининг мактаб дарсликларида акс этиши билан боғлиқ жиҳатлар тарихий ҳамда педагогик жиҳатдан муҳим аҳамиятга эга:

Биринчидан, мустақиллик туфайли кўпгина тарихий аждодларимизнинг номлари қайта тиклангани каби Жалолиддин Мангуберди ҳақидаги айни тарихий ҳақиқатлар мактаб дарсликларига ҳам киритилди. Бу тарихий номларнинг қайта тикланиши ва унинг ўқувчилар учун тарғиботида муҳим жиҳатлардан биридир;

Иккинчидан, ўрта асрларда кечган тарихий жараёнларни ўрганишда Жалолиддин Мангуберди ҳақидаги тарихий маълумотлар мазкур даврни тизимли асосда ўрганиш учун хизмат қилади;

Учинчидан, мактаб дарсликларида келтириб ўтилган маълумотларнинг турли йиллар давомида тўлдирилиб, бойитилиб бориши ўқувчиларда ватанга садоқат, ватанпарварлик, оилапарварлик, тарихий жараёнларни ҳис қилиш каби сифатларнинг риволаниши учун ёрдам беради.

Жалолиддин Мангуберди ҳақидаги маълумотларнинг мактаб дарсликларида акс этиши билан боғлиқ жиҳатларда қуйидаги хусусиятларни эътиборга олиш тарихни ўрганиш нуқтаи назаридан муҳимдир. Яъни, мактаб дарсликлари турли йилларда нашр этилсада, унда келтирилган хронологик ва тарихий атамаларнинг мазмунан тўғри қўлланиши. Ўқувчиларда аниқ тасаввур уйғониши учун Жалолиддин Мангубердининг алоҳида тарихий шахслар билан ўзаро муноасабатлардаги шахсий фазилатлари каби масалалалар.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Зиёев Ҳ. Тарих-ўтмиш ва келажак кўзгуси: Тарихнинг долзарб масалалари. Асарлар тўплами. 8-том. – Тошкент: Ғ.Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 2000.
2. "Жалолиддин Мангуберди таваллудининг 800 йилигини нишонлаш тўғрисида". Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори. https://lex.uz/docs/2300757.
3. Асқаров А. Ўзбекистон мустақиллиги шароитида тарих фанининг вазифалари // Ўзбекистонда ижтимоий фанлар. – Тошкент: Фан, 1992. №7-8. – Б. 25
4. Муҳаммаджонов А. Ўзбекистон тарихи:7 синф учун дарслик. – Тошкент: Шарқ, 2009. – 160 б.
5. Муҳаммаджонов А. Ўзбекистон тарихи. 7 синф. Қайта ишланган учунчи нашр. – Тошкент, 2017. – Б. 79.
6. Муҳаммаджонов А., Усмонов Қ. Ўзбекистон тарихи. 7 синф дарслик. – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2005. – Б. 94.
7. Муҳаммаджонов А. Ўзбекистон тарихи: 7 синф. – Тошкент: Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 2001. – Б. 159.
8. Машарипов Қ.Ю. Жалолиддин Мангуберди қўшини сони хусусида баъзи мулоҳазалар / Хоразм Маъмун Академияси ахборотномаси. – Хива, 2021. №3. – Б. 143.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 8 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).